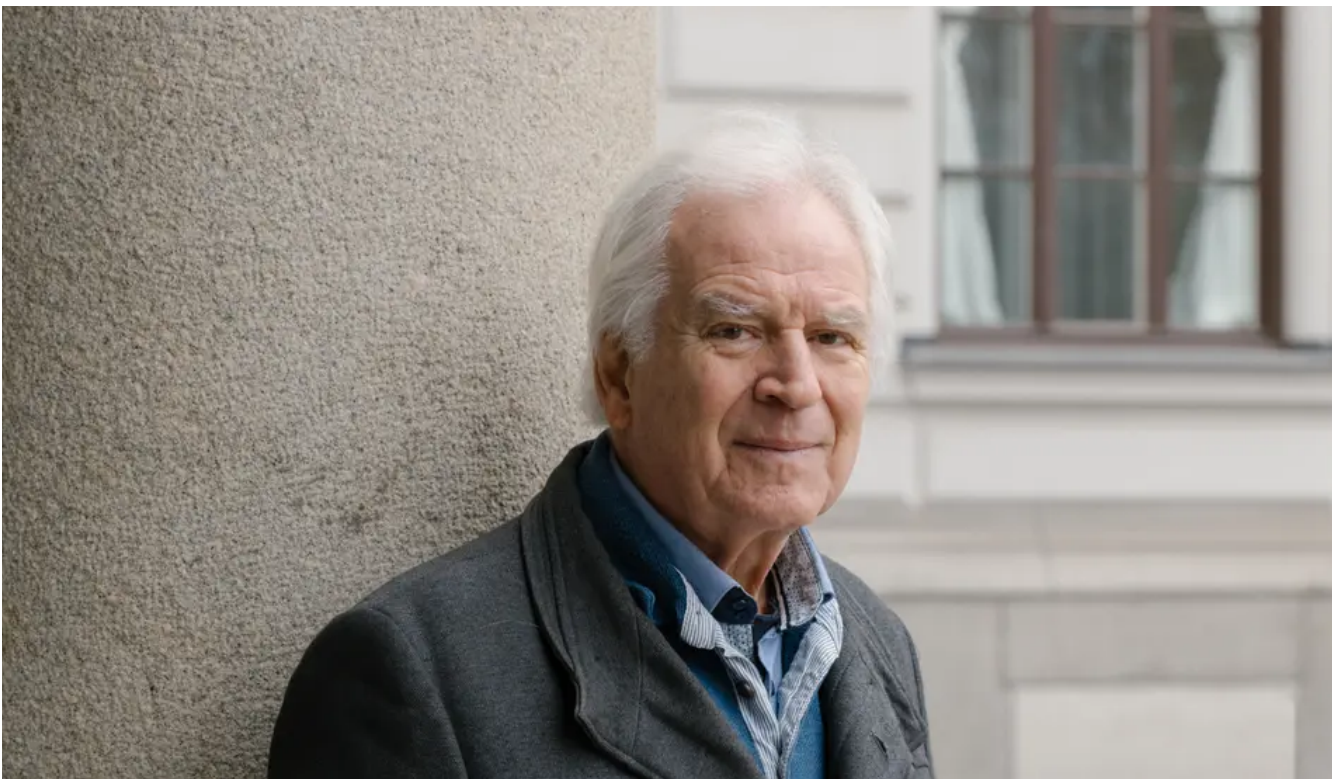

Recension | Nya fackböcker

Kan AI tänka? Om människor, djur och robotar

Frukta inte AI – utan dumheten

Peter Gärdenfors är filosof och professor i kognitionsvetenskap vid Lunds universitet. Foto: Mikael Lundblad

Kognitionsforskaren Peter Gärdenfors utbildar sin läsare i tänkandets historia och konstaterar att både optimismen och rädslan gällande AI är överdrivna. Fredrik Sjöberg lär sig i stället frukta dumheten.

Fredrik Sjöberg

Publicerad 2024-10-22

Kan AI tänka? Om människor, djur och robotar

av Peter Gärdenfors

Sakprosa

Fri tanke

288 s.

Robotgräsklippare halshugger igelkottar! Nyheten utlöste genast rabalder. Så här kan vi inte ha det. Samtidigt mässade Max Tegmark, Nick Boström och andra undergångskolportörer om att AI kan utplåna mänskligheten. För mitt inre såg jag hur alla gräsklippare i typ Täby samlades i lönnedom på nätterna för att smida planer. Traktens befolkning måste bort. Nu kör vi!

Det första problemet går att åtgärda. Robotgräsklipparen utrustas bara med sensorer som känner igen en igelkott, varefter dess kretskort programmeras att bromsa i tid. Hur svårt kan det vara? Antagligen kan man även lära den att identifiera låsbräken och andra ovanliga växter som endast barbarer vill utrota från sina gräsmattor. Men innebär det att roboten kan tänka?

Naturligtvis inte. Datorn jag skriver på kan inte tänka, och när den hänger sig ska det inte jämföras med mänsklig desperation. Min telefon är inte smart. En simulant bara, som imiterar tänkande. Avancerade chattbotar kan inte heller prestera något som ens är i närheten av vad som rinner upp i en människas medvetande. Rädslan för att generell artificiell intelligens (AGI) ska löpa amok är obefogad.

Därmed inte sagt att allt är frid och fröjd. Peter Gärdenfors, nestor inom kognitionsforskningen, visar i boken "Kan AI tänka?" att varje eftersinnande människa bör vara på sin vakt. Men mot vad?

Likt en tålmodig föreläsare inleder Gärdenfors med en bred exposé över tänkandets evolution. Han dissekerar det trubbiga begreppet intelligens, drar upp rågångar mot djur utan självmedvetande och betonar språkets och berättelsernas betydelse för det unikt mänskliga. En bra repetition – som landar i ett resonemang om förnuft, grundat på gott omdöme. Vishet, som det hette förr.

Tänkandet, skriver han, är inte något som uteslutande pågår i hjärnan; det uppstår genom samverkan, dels med kroppen, dels med andra individer och den omgivande

världen. Poängen är att processerna är så komplexa att de inte kan modelleras matematiskt och därför inte låter sig återskapas i AI-system. Liknelser om hjärnan som en dator är nonsens, likaså att vi bara utnyttjar en bråkdel av dess kapacitet.

Kognitionsforskarna står som på stranden till en utforskad ocean. Det finns inte ens några bra teorier om vad medvetandet består av. Hur det uppkommer. Klart är dock att artificiell intelligens i olika former endast kan konkurrera med människor inom snävt avgränsade fält, varav schackspel är ett. Motivation, avsikter och inlevelseförmåga går inte att syntetisera, varför de förment intelligenta algoritmerna inte blir mer än andefattiga hjälpmedel i spadens, hörapparaters och börsmäklarens efterföljd.

Optimismen är överdriven, menar Gärdenfors, rädslan likaså. Båda bygger på missuppfattningar samt klena kunskaper om tänkandets natur.

”AI-systemen tar inte över människorna med bländande intelligens utan med hjärntvätt.” Så lyder en av slutsatserna, för visst finns faror. Men eftersom Gärdenfors är professor i Lund, inte mjukvaruhandlare i Palo Alto, undviker han att slå på stora trumman. Det är inte självkörande kärnvapenmissiler vi ska frukta, utan den gamla vanliga dumheten. Risken är inte att maskinerna blir som vi, utan tvärtom.

Små barn och chattbottar förstår inte ironi. Detta är väl känt. Men som min redaktör brukar påpeka är numera även många tidningsläsare oförstående när en ironiker tar sig ton. Jag menar inte att yngre HR-chefer i Täby tänker som gräsklippare, inte mer än delvis, men jag tror att Peter Gärdenfors har en poäng när han skriver att faran ligger i att människor är lättlurade.

Den som kommunicerar via text kan inte vara säker på att en människa finns i andra änden. Även röster går att imitera, snart nog även videosända ansikten. Vill man vara säker får man träffas och fika ihop. Konditoribranschen är framtiden.

Fredrik Sjöberg
